

GARMER & THESINGER EXPRESS

Maandelijks Nieuwsblad voor Garmerwolde Thesinge en omstreken

25e jaargang februari 2000

In Holland staat een huis en in Amerika een Hollandse molen

Het is een oud kinderliedje over dat huis in Holland, en ik vond het altijd wel aardig om dat gedurende de passende leeftijdsperiode van de kinderen te zingen. Ook omdat 't liedje eigenlijk aangeeft hoeveel er sindsdien veranderd is, want mijn indruk van het tegenwoordige Holland is dat er nu eigenlijk alleen maar huizen en wegen zijn.

Het liedje doet mijn gedachten afdwalen naar zeilschepen, klompen, bewaarappeltjes, trekschuiten, molens, koetsen, tonnen, paarden, boezeroenen, blauwe kielen enz enz. Het meeste uit dit lijstje bestaat allemaal nog wel, maar het is zo sterk veranderd dat het nauwelijks meer te herkennen is. Het lukt mij tenminste nauwelijks om me voor te stellen hoe een trekschuit veranderd is in een moderne duwboot. Het vreemde in dit rijtje ouderwetse dingen is de klomp: die bestaat in het jaar 2000 nog helemaal als de klomp van vroeger.

Weliswaar zag het er een paar jaar geleden even somber uit voor de Nederlandse klompenindustrie, want er was sprake van dat de klomp niet zou voldoen aan een Europese richtlijn voor veiligheidsschoeisel.

De Havenga's op de boot bij hun bedrijf aan de Oude Rijksweg in Garmerwolde; v.l.n.r. Peter, Johan en vader Harm Jan.

Ze moeten daar in het westen denk ik toch wel veel agrarisch en fysiek benul verloren hebben, want een ieder die wel eens heeft meegemaakt dat een paard op je voet is gaan staan, of een ieder die wel eens een stapeltje bakstenen uit de handen heeft laten vallen, weet dat bij dit soort ongelukjes de klompendrager geen spier op het gezicht vertrekt. De klomp is behoorlijk sterk, en de ronde vorm doet de hoef of baksteen keurig afglijden. Het heeft een duurbetaalde studie gevergd om aan te tonen dat het goed en bovendien goedkoop veiligheidsschoeisel is, iets wat een mens denk ik op z'n klompen had kunnen aanvoelen. Maar daarmee heeft de klomp de Europese Unie wel degelijk gehaald.

Firma Havenga

Het is duidelijk dat ik toch wel erg ga afdwalen en dat ik als de wiede weerga dat liedje uit m'n hoofd moet zien te krijgen. Iedereen weet wel van huizen in Holland, maar bij die molen in Amerika ligt dat toch wel anders: dat roept vragen op, zeker als blijkt dat de fa. Havenga (Garmerwolde) daar bij betrokken is. Tijd dus om met de grootste spoed te gaan praten met Johan en Peter Havenga over die molen in Amerika.

In de loop van het gesprek bleek dat het liedje nog zo gek niet was om in de stemming te komen: molens zijn niet meer van economisch belang, het is nostalgie, het zijn kleine musea. En zo ligt het in Amerika net zo. In feite zou dit stukje kunnen beginnen als een sprookje: lang, lang geleden .....

Lang, lang geleden ...

Lang geleden (zeg 150 jaar of zo) waren er Groningers, voornamelijk uit de omgeving van Warffum en Pieterburen, die besloten te emigreren naar Fulton (Illinois) in Amerika. Ze waren kennelijk dik tevreden met hun bestaan aldaar, want in de loop van de tijd hebben zich er nog meer Groningers bijgevoegd, zodat er in Fulton een behoorlijk grote Groningse enclave ontstaan is, waarvan een gedeelte nog steeds Gronings kan spreken.

Deze Groningse Nederlanders (of Nederlandse Groningers, ik weet nooit wat voorop moet) houden hun afkomst in ere, want elk jaar houden ze rond 6 mei gedurende een week de zogenaamde Dutch days (= Hollandse dagen) met klompen, klederdracht en tulpen. Op een gegeven moment is in Fulton het plan opgevat om een Hollandse molen neer te zetten. Er is heel wat getobd over die molen, totdat men op de gedachte kwam om er eens over te spreken in Holland (een plaats ca. 900 km van Fulton, in de staat Michigan !!) waar ook een Hollandse molen staat. Dit is een korenmolen die in 1963 vanuit Brabant (hier in Nederland !) overgezet is naar Holland (daar in Michigan dus !). Daarbij was Lowland Consultants betrokken, en daar is Jan van Dijk weer bij betrokken; en om een lang verhaal kort te maken: er is uiteindelijk besloten in Fulton een beltmolen te plaatsen.

De beltmolen in Fulton

Er zijn veel soorten molens, maar ik kreeg de indruk van J. Havenga dat alle molens in feite op dezelfde manier gebouwd worden. Nemen we bijvoorbeeld de watermolen langs de Maar in Noorddijk, dan staat op de grond een sterke 8-hoekige constructie. Op die 8-hoekige constructie staat de kap, die kan draaien om de wieken in de wind te zetten.

Verder zijn er natuurlijk de wieken. Het verschil in de molens zit voornamelijk in hetgeen onderin die 8-hoekige constructie wordt aangedreven. In het geval van een graanmolen zijn dat de maalstenen. Nu schijnt het bij een graanmolen toch het handigste te zijn geweest om die in of vlak bij het dorp neer te zetten, maar dat gaf als probleem dat er niet genoeg wind gevangen werd door de huisjes van het dorp. Om die reden werd de molen 'op stelten' gezet. Een voorbeeld is de molen in Thesinge: de constructie vanaf de grond tot aan de houten omloop is de stelt-constructie, vanaf de omloop is het in feite dezelfde molen als de watermolen in Noorddijk. De molen in Thesinge heet dan ook een steltmolen.

In plaats van de molen op stelten te zetten, kan de molen ook op een belt gezet worden (belt=bult, denk bijvoorbeeld aan het woord vuilnisbelt). Zo'n molen heet (u raadt het al) een beltmolen, en dit is de molen in Fulton.

Op bijgaande tekening (van de website van de Fa. Havenga) ziet u deze molen. De belt is daar al van nature voor een gedeelte aanwezig want de achterkant van de belt is de dijk langs de Mississippi. De hoogte van de belt is ongeveer zes meter, ongeveer net zo hoog als de omloop van de molen in Thesinge.

Verscheept naar de V.S.

De molen is door een molenbouwer te Heiligerlee (de fa. Molema) gebouwd. Vanwege het gereedschap was het noodzakelijk de molen in Nederland te bouwen, waarna de molen in onderdelen verscheept is naar de VS. Daar is de molen als een legpuzzel weer in elkaar gezet.

Het was een verrassing te horen dat de molen niet direct op de belt werd opgezet.

De 8-hoekige constructie en de kap werden apart opgebouwd, waarna met behulp van een zware kraan de 8-hoekige constructie op het fundament is gehesen. Daarna zijn de kap en de wieken erop gehesen.

Maar `t meest verrassende vond ik nog wel om te horen dat geen enkele molen wordt vastgezet op het fundament. De Havenga's zullen wel een binnenpretje gehad hebben toen ze dit vertelden, want in Amerika reageerden ze net zo verbaasd. Dus elke molen staat los op het fundament, en daarmee kan elke molen net zoals een tuinbankje verslept of omgeduwd worden. `t Gekke is dat zo'n molen bij een zware storm niet omwaait of verschuift. De 8-hoekige constructie weegt zo'n 40 ton, de kap zo'n 20 ton, dus samen 60 ton en kennelijk is dat zwaar genoeg om gedurende honderden jaren zware stormen te doorstaan.

Rust roest

Anno februari is de molen in Fulton nog niet helemaal af. Er rest nog het metselwerk (het metselwerk is op de tekening goed te zien) waarvoor stenen gebruikt worden die afkomstig zijn van een 150 jaar oude boerderij. Het metselwerk is door de fa. Havenga gepland in maart, waarna de oplevering zal plaatsvinden op 6 mei dit jaar gedurende de Dutch days. Er komt ook een vrijwillige molenaar, want het schijnt dat voor een molen geldt: rust roest, een molen moet draaien om niet af te takelen. Deze molenaar krijgt een spoedcursus van de Molenstichting. En tenslotte is het de bedoeling dat er ooit nog eens maalstenen in komen, want voor die maalstenen was tot nu toe geen geld.

En daarmee staat in mei 2000 een Hollandse beltmolen langs ... de dijk van de Mississippi bij Fulton in Amerika.

P.S.: Waar ik bij het schrijven van dit stukje af en toe hoorndol van werd is de verwijzing naar "Hollandse molen" en "Holland". Het is bij "Hollandse molen" in feite niet duidelijk of bedoeld wordt de molen in het plaatsje Holland (vergelijk: Thesinger molen, dat is dus de molen in Thesinge), of dat een type molen bedoeld wordt zoals die in Holland (het land Nederland dus, niet het plaatsje Holland) werd gebouwd. Er zijn vanwege die dubbelzinnigheid onverwachte zinnen te maken, maar op een gegeven moment begreep ik er zelf geen snars meer van.

Dus, als in dit stukje staat "Hollandse molen", dan is dat het type molen uit Nederland. En als in dit stukje "Holland" staat, dan is dat Nederland, tenzij erbij vermeld staat "plaatsje".